

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ФОРМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL TRAINING AS A FORM OF TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

У статті наголошується на актуальності психолого-педагогічного тренінгу як форми підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Розкрито сутність понять «тренінг», «педагогічний тренінг», «навчальний тренінг», «психолого-педагогічний тренінг». Узагальнено, що поняття так чи інакше розглядаються як засіб впливу на особистість, спрямовані на розвиток знань, умінь і навичок, соціальних установок і досвіду в міжособистісному спілкуванні. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічних досліджень, тренінг розглядається як форма організації навчання, у ході якої використовуються інтерактивні методи, що забезпечує учасникам обмін досвідом і знаннями у спілкуванні в комфортній емоційній атмосфері з метою отримання нових знань та засвоєння навичок.

Окреслено, що тренінгу доцільно розглядати у контексті діяльнісного навчання, вони спираються на основні принципи ігрового моделювання (ефекту, вправи, асоціації, спілкування, досягнення очікуваних результатів тощо), а головне, є збалансованими за рахунок традиційних та нетрадиційних імітаційних методів навчання. Доцільність упровадження тренінгів у процес навчання можна пояснити такими виконуваними функціями: навчальна, розвивальна, мотивувальна, комунікативна, релаксаційна.

Характерною особливістю психолого-педагогічного тренінгу як різновиду активного соціального навчання є те, що він проходить в умовах особливим чином організованої інтенсивної взаємодії учасників малої групи в атмосфері довіри, дружби, взаємодопомоги. Автором визначено, що вибір конкретного виду тренінгу завжди залежить від цілей, особливостей групи учасників (вікових, професійних тощо), тематики занять, рівня складності проблем, які треба розв'язати у процесі тренінгу.

Ключові слова: тренінг, педагогічний тренінг, навчальний тренінг, психолого-педагогічний тренінг.

The article emphasizes the relevance of psychological and pedagogical training as a form of training for future teachers of preschool education institutions. The essence of the concepts "training", "pedagogical training", "educational training", "psychological-pedagogical training" is revealed. It is summarized that the concept is considered in one way or another as a means of influencing the personality, aimed at the development of knowledge, abilities and skills, social attitudes and experience in interpersonal communication. Based on the theoretical analysis of psychological and pedagogical research, training is considered as a form of organization of training, during which interactive methods are used, which provides participants with the exchange of experience and knowledge in communication in a comfortable emotional atmosphere with the aim of obtaining new knowledge and mastering skills.

It is outlined that trainings should be considered in the context of action learning, they are based on the main principles of game modeling (effect, exercises, associations, communication, achievement of expected results, etc.), and most importantly, they are balanced due to traditional and non-traditional simulation methods of training. The feasibility of introducing training into the learning process can be explained by the following performed functions: educational, developmental, motivational, communicative, relaxation.

A characteristic feature of psychological-pedagogical training as a type of active social learning is that it takes place in conditions of specially organized intensive interaction of small group participants in an atmosphere of trust, friendship, and mutual assistance.

The author determined that the choice of a specific type of training always depends on the goals, characteristics of the group of participants (age, professional, etc.), the subject of the classes, and the level of complexity of the problems to be solved in the training process.

Key words: training, pedagogical training, educational training, psychological and pedagogical training.

УДК 373.211.24:378.147
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.49>

Смолук С.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти є ключовим завданням сучасної педагогіки. Традиційні форми навчання, хоча й мають свої переваги, часто не забезпечують належного рівня практичних навичок, необхідних для ефективної роботи зі студентами. В умовах сучасних освітніх вимог виникає потреба у впровадженні нових підходів до підготовки педагогів, які не лише сприяють засвоєнню теоретичних знань, але й розвивають психолого-педагогічну компетентність, емоційну стійкість, комунікативні та соціальні навички.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На загальнонаукове розуміння тренінгу значно вплинули

зарубіжні та вітчизняні дослідження, виконані в різних напрямках психологічної науки. Методи і форми тренінгового навчання як засоби розвитку особистості досліджувалися Г. Марасановим, В. Пузиковим, Г. Сартан. Питаннями професійного тренінгу займалися Р. Баклі, Д. Кейпл, Д. Маккей, Д. Колба, К. Торн та ін. Використання тренінгу в процесі підготовки (перепідготовки) майбутній учитель досліджує Л. Бондарева, Т. Зайцев, Н. Ключев, Н. Самойленко, Я. Сікора, М. Свистун, А. Щербаков та ін.

Мета статті – аналіз можливостей тренінгу як оптимальної форми організації навчального процесу і професійного розвитку майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним із ефективних методів підготовки майбутніх вихователів є психолого-педагогічний тренінг, що дозволяє інтегрувати теорію з практикою, формувати професійні та особистісні компетенції через активне залучення студентів до моделювання реальних педагогічних ситуацій. Проте, незважаючи на численні дослідження в цій сфері, залишається недостатньо вивченим питання впливу тренінгу на формування психолого-педагогічної готовності майбутніх вихователів. Це створює необхідність для подальших досліджень щодо розробки та впровадження тренінгів як дієвого інструменту у професійній підготовці педагогів дошкільної освіти.

Перспектива наукового пошуку вимагає з'ясувати сутності понять «тренінг», «педагогічний тренінг», «навчальний тренінг», «психолого-педагогічний тренінг», осмислення понять, покладених у їх основу.

Визначальним у трактуванні терміну є покладені в його основу концептуальні положення: поняття тренінг означає не методи навчання, а методи «розвитку здібностей до навчання або оволодіння будь-яким складним видом діяльності, і зокрема спілкування» [8, с. 89]; особливий метод, який дозволяє учасникам вчитися на власному досвіді в спеціально створеному сприятливому середовищі, де кожен може усвідомити плюси і мінуси своїх особистісних якостей [9, с. 151]; ефективна форма навчання вмінням та навичкам, яку, однак, не можна розглядати ізольовано від інших форм діяльності в організації чи у будь-якій іншій галузі [2, с. 59]; система навчання і підготовки професійних кадрів на відтворення цілісного феномена професійної майстерності, характерної певному конкретному виду професійної діяльності [5, с. 107]; засіб розвитку компетентності у спілкуванні, здобуття знань, набуття умінь і досвіду та корекція, зміна усталених форм діяльності [6, с. 117]; запланований процес, призначений надати або поповнити знання і навички та виявити ставлення до проблеми, ідеї, поведінки з метою їх зміни чи оновлення [1]; «сукупність методів навчання, за допомогою яких учасники активно залучаються у процес навчання, тобто є активними учасниками навчання» [4, с. 19]; форма соціально-педагогічної діяльності, спрямована на набуття життєвої компетентності шляхом збагачення як знаннями, так і життєво-практичним та емоційно-особистісним досвідом завдяки використанню інтерактивних засобів навчання [9, с. 17]; багатофункціональна форма цілеспрямованих змін психологічних феноменів людини, групи або організації з метою гармонізації професійного та особистісного буття людини [3, с. 4] та інше.

Водночас, з точки зору підготовки майбутніх педагогів, тренінг розглядається як форма

організації навчання, у ході якої використовуються інтерактивні методи, що забезпечує учасникам обмін досвідом і знаннями у спілкуванні в комфортній емоційній атмосфері з метою отримання нових знань та засвоєння навичок.

За А. Щербаковим, педагогічний тренінг – це форма організації діяльності в процесі професійно-педагогічної підготовки, спрямована на розвиток особистісних і професійних якостей майбутнього вчителя шляхом актуалізації знань в стійкі психічні утворення: вміння, навички, якості, які реалізуються в процесі відновного тренування окремої дії в умовах індивідуалізації, систематичності, повторення і рефлексії [7, с. 151].

М. Дзейтова [6, с. 117] визначає «педагогічний тренінг» як форму освітньої діяльності, спрямовану на засвоєння знань, розвиток умінь і навичок та формування установок з метою підвищення компетентності у визначеній сфері життєдіяльності учня.

Навчальний тренінг за Г. Ковальчук розуміється як запланований процес модифікації знань, поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду, з тим, щоб досягти ефективного виконання в певному виді діяльності [6, с. 117].

Навчальний тренінг дозволяє формувати особистість фахівця, розвивати необхідні професійні здібності, розширювати професійні вміння з урахуванням нових запитів суспільства.

Необхідно підкреслити, що розділити педагогічний аспект тренінгу і його психологічний ефект складно, так само як в навчально-виховному процесі складно розділити педагогічний і психологічний вплив на формування особистості. Але все ж, що відрізняє психологічний тренінг від професійно спрямованого педагогічного тренінгу?

По-перше, постановка завдань, які стосуються педагогічних цілей.

По-друге, педагогічний тренінг передбачає використання педагогічних методів і прийомів, які будуть розглянуті пізніше.

У вітчизняній і зарубіжній практиці використовують різноманітні форми (різновиди) психолого-педагогічного тренінгу, проте всім їм властива наявність найважливішої, що об'єднує їх – всі вони так чи інакше розглядаються як засіб впливу на особистість, спрямовані на розвиток знань, умінь і навичок, соціальних установок і досвіду в міжособистісному спілкуванні.

За Волковою Н. П., тренінги доцільно розглядати у контексті діяльнісного навчання, вони спираються на основні принципи ігрового моделювання (ефекту, вправи, асоціації, спілкування, досягнення очікуваних результатів тощо), а головне, є збалансованими за рахунок традиційних та нетрадиційних імітаційних методів навчання. Доцільність упровадження тренінгів у процес

навчання можна пояснити такими виконуваними функціями:

навчальна – засвоєння дисципліни й формування необхідних умінь і навичок;

розвивальна – створення умов для розкриття творчого потенціалу й розвиток індивідуальних здібностей;

мотивувальна – налаштування на активне навчання й психологічну готовність для засвоєння великих обсягів інформації;

комунікативна – становлення й розвиток контактів між слухачами, формування прагнення до співпраці з високим рівнем довіри й сприйняттям інших членів команди;

релаксаційна – зняття емоційного напруження, викликаного навантаженням на нервову систему у процесі інтенсивного навчання [1, с. 126]

Характерною особливістю психолого-педагогічного тренінгу як різновиду активного соціального навчання є те, що він проходить в умовах особливим чином організованої інтенсивної взаємодії учасників малої групи в атмосфері довіри, дружби, взаємодопомоги. Ці внутрішньогрупові норми забезпечуються за допомогою основних принципів тренінгу: принцип рівності позицій між керівником занять і учасниками; принцип рівності позицій; принцип активності; принцип «тут і тепер»; принцип персоніфікації висловлювань; принцип акцентування мови почуттів.

Психолого-педагогічний тренінг (ППТ) є головною передумовою того, щоб привести в дію внутрішні резерви педагога і психолога, актуалізувати їх здатність до саморозвитку, самопізнання [2, с. 57]. По суті, це комплекс вправ, спрямованих на підвищення здатності до саморегуляції, розвитку активності, творчості, інтуїції, високої працездатності, конструктивності мислення, стресостійкості.

Тренінг і традиційні форми навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більш орієнтоване на правильну відповідь і за своєю суттю є формою передачі інформації та засвоєння знань. Натомість тренінг, насамперед, орієнтований на запитання та пошук. На відміну від традиційних тренінгових форм навчання повністю охоплюють весь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо [1].

Тренінг має певну мету: інформування та набуття учасниками тренінгу нових професійних навичок та умінь; опанування нових технологій у професійній сфері; зміна погляду на проблему; зміна погляду на процес навчання, аби зрозуміти, що він може давати наснагу та задоволення; підвищення здатності учасників до позитивного ставлення до себе та життя; пошук ефективних шляхів розв'язання поставлених проблем завдяки

об'єднанню в тренінговій роботі різних спеціалістів, представників різних відомств, які впливають на розв'язання цих проблем; активізація громадськості щодо розв'язання актуальних проблем; здобуття альтернативної громадянської освіти [5].

Застосування на заняттях тренінгу забезпечує майбутнім вихователям закладу дошкільної освіти: *покращення майстерності* (оволодіння знаннями та навичками, навчання, розуміння, розвиток: «я добре розумію і знаю як це якісно зробити») і *покращення самопрезентації* (оволодіння навичками самопрезентації, так аби щонайменші удосконалення умінь та навичок сприймалися оточуючими як визначне досягнення: «ця людина добре робить свою справу»).

Під час тренінгу на занятті широко використовуються методи, які спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників та власну активність учасників під час динамічного навчального процесу. Тренінг включає активні групові методи, які умовно можна об'єднати в три основні блоки.

Перший блок включає дискусійні методи (групова дискусія, розбір випадків з практики, аналіз ситуацій морального вибору та ін.). Другий блок – ігрові методи: дидактичні і творчі ігри, в тому числі ділові (управлінські) ігри, рольові ігри (поведінкове навчання, ігрова психотерапія, психодраматична корекція); контртра (транзактний метод усвідомлення комунікативної поведінки). Третій блок – сенситивний тренінг (тренування міжособистісної чутливості і сприйняття себе як психофізичної єдності).

Досліджуючи раніше концептуальні основи психолого-педагогічного тренінгу нами було досліджено, що з метою активізації участі майбутніх фахівців у тренінгах, оптимізації взаємодії у тренінговій групі, розвитку особистісних й комунікативних якостей важливим є принципи організації і функціонування тренінгової діяльності: безоцінність, пріоритет процесу виконання будь-якого завдання над його формальним результатом, принцип активності учасників (передбачає включеність учасників групи на всіх етапах тренінгової роботи); принцип дослідницької творчої позиції учасників, принцип усвідомлення поведінки, принцип суб'єкт-суб'єктного спілкування [7, с. 153].

Знання на тренінгу не подаються у готовому вигляді, а стають продуктом активної діяльності самих учасників. У центрі уваги – самостійне навчання учасників та інтенсивна взаємодія. Відповідальність за результативність навчального процесу несуть однаковою мірою як викладач, так і кожний учасник тренінгу [8, с. 156].

Вибір конкретного виду тренінгу завжди залежить від цілей, особливостей групи учасників (вікових, професійних тощо), тематики занять, рівня складності проблем, які треба розв'язати у процесі тренінгу.

Висновки. Таким чином, теоретичний аналіз проблем застосування тренінгу як форми пізнавальної діяльності дозволяє зробити наступні висновки. У науково-педагогічних джерелах означеної проблеми існують декілька трактувань сутності тренінгу: психологічного, соціально-педагогічного та педагогічного. Вченими визначено завдання, принципи, окремі методичні аспекти організації психолого-педагогічного тренінгу. Проведений теоретичний аналіз дозволив з'ясувати сутність, мету, завдання, принципи, особливості психолого-педагогічного тренінгу як форми навчання.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо в дослідженні ускладненої адаптації дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Теорія та практика психологічних тренінгів. К. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 209 с.
3. Мілютіна К. Теорія та практика психологічного тренінгу: навч. посіб. К.: МАУП, 2004. 192 с.
4. Миськова Н. Педагогічний тренінг як форма підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до реалізації ідей сталого розвитку. *Педагогічний дискурс*. 2018. Вип. 24. С. 17–22. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2018_24_5
5. Оніщенко О. В. Тренінг як інноваційна методика навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 132. С. 106–109. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_132_28
6. Сікора Я. Б. Використання тренінгів у професійній підготовці компетентних фахівців з інформатики. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань : ПП Жовтий, 2011. Вип. 36. С. 115–121.
7. Смолюк С. В. Концептуальні основи психолого-педагогічного тренінгу. *Науковий вісник Східно-європейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Педагогічні науки*. Луцьк : СЛУ ім. Лесі Українки, 2018. № 9 (382). С. 149–156.
8. Федоренко Н.І. Інтерактивне навчання у вищій освіті: ефективне використання тренінгових технологій. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. №1 (26). С. 155–160. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/229858657.pdf>
9. Шевчук О. М. Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу : навчальний посібник. Умань : ПП Жовтий, 2011. 133 с.